

«Dyr er ikke bare gode å spise, de er også gode å tenke med.»
Musikk som analogi for å forstå den skandinaviske bergkunsten fra femte
årtusen f. Kr.

Ingrid Fuglestvedt

Studiet av bergkunst retter seg ofte mot å forstå og tolke bergkunsten. En både implisitt og eksplisitt antagelse er at komposisjonene er knyttet til myter, og at de derfor gjengir en billedlig versjon av eksisterende myter. Dette kan dermed forstås som bergkunstens *mening*.

Men hva skjer hvis vi tar utgangspunkt Lévi-Strauss' tese om at dyr er gode å tenke med? Jeger-sankere over hele kloden tillegger de store landdyrene et ekstraordinær rolle i menneskenes verdensbilde. Generelt kan man si at erfaringen med de store pattedyrene både er svært konkret og nær, samtidig som dyrene utgjør viktige guddommer i et religiøst pantheon av opphøyde skikkelser. Logisk nok vil disse viktige skapningene spille sentrale roller i gruppenes myter. Å konkludere med at scenene i bergkunsten viser mytene er likevel ikke den mest fruktbare veien å gå, og jeg mener at man mister mye «informasjon» ved å anvende en slik tilnærming.

Det femte årtusen f.Kr. på den skandinaviske halvøy er en verden av semi-sedentære jeger-sankergrupper som har sine basisboplasser inntil optimale kilder for fisk og andre ressurser tilknyttet kystmiljøet. Boplassenes bakland består av boreal eller atlantisk skog og av fjell, som er biotopene for de store landpattedyrene. Elg, hjort og reinsdyr var en sentral ressurs, ikke bare som mat, men spilte med i redskapsproduksjon (for eksempel som råstoff til mellomstykker) og som råstoff til fiskekroker, harpuner, klær og boliger mm. Dyrekroppen gjorde seg gjeldende i alt av menneskets væren og virke. Satt på spissen kan man si at de store landdyrene utgjorde det mesolittiske menneskets habitus.

Senere forskning har fokusert på forbindelsen mellom landdyrene og havets ressurser, men selv om den daglige kosten for det meste har bestått av fisk, var det elgene, hjortene og reinsdyrene som har den sentrale plassen i det mesolittiske menneskets bevissthet. Dette viser seg i bergkunsten; av alle dyr som er avbildet er andelen landpattedyr tilnærmet hundre prosent. Fisk og sjøpattedyr forekommer, men i såpass lavt antall at prosentandelen er forsvinnende liten. Dette faktum bekrefter Lévi-Strauss' tese om at dyr er gode å tenke med. Men hva innebærer det å tenke på dyr i denne konteksten?

Utgangspunktet er det som generelt sett kan beskrives som tilværelsens paradokser, eller motsetninger. Paradoksene er alltid knyttet til dyptfølte, kollektive verdier. I den mesolittiske verden under femte årtusen f. Kr. må vi kunne ta utgangspunkt i den generelle tesen om at dyrene, elgene, hjortene og reinsdyrene representerte parallellsamfunn til menneskenes samfunn. Innenfor teorier om *animisme* handler dette om at dyresamfunnet lever en skjult tilværelse som ligner menneskenes. Kroppslig sett ligner de også mer på menneskene i denne parallelltilværelsen. Det enkelte dyr er som en person med en kropp som skiller seg fra menneskets. Når dyrene kommer (ut av fjellsprekker og) inn i menneskenes verden framstår de som dyr slik vi kjenner dem, men med en sjel som har vesenslikhet med menneskets. Dyrene gjør seg tilgjengelig for menneskene på deres jaktmarker, og gitt at menneskene behandler dyrekroppen etter foreskrevne regler – dvs. uten å fornærme dyreånden («Animal-Master») – vil denne jaktens syklus kunne fortsette. En animistisk tilnærming innebærer en «same-same-but-different»-tankegang fra menneskenes side. Elgene (eller hjort, reinsdyr) utgjør menneskets nærmeste metafor for å tenke om seg selv. Denne tanken kan aldri avsluttes. Hvem er vi? Hvem er elgene? Problemet er knyttet til menneskets viktigste verdier, men kan aldri løses. Derfor tenker menneskene på dyr; dette er den Mesolittiske Tanke framfor noe.

Bergkunsten fra femte årtusen på den skandinaviske halvøy er et uttrykk for den mesolittiske tankes grunntema. En tilnærming til bergkunst ut fra strukturalistisk teori, og ut fra Lévi-Strauss' modeller forbindes ofte med *språkmetaforen*, og til og med *tekstmetaforen*, og med de ofte oppstilte binære opposisjoner. Når Lévi-Strauss, under siste halvdel av sin karriere og gjennom fire bind, presenterer og analyserer mytene til den amerikanske urbefolkningen, viser det seg at de samme grunntema (for tanken) går igjen og igjen – men med enormt mange og kontekstspesifikke variasjoner og transformasjoner. Med dette har han anvendt en metafor som arkeologien ikke har gitt noen oppmerksomhet, nemlig *musikkmetaforen*. Mytene er historier som skal oppleves, og som har estetisk verdi, men dypt nede handler de om noen grunntema; mytene er dermed tema med variasjoner.

Jeg ser ingen direkte forbindelse mellom «historier» og komposisjoner i bergkunst. Imidlertid kan også bergkunsten studeres som musikk; den Mesolittiske Tankes grunntema med variasjoner og transformasjoner. Dette blir tema for mitt foredrag i Stockholm 18. september.